

XITOIY TILIDA 食 (SHI) SO‘ZINING FUNKSIONAL-SEMANTIK TAHLILI

Inomjonova Shohistaxon Dilshodbek qizi

Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti

Sharq xalq tillari va adabiyoti instituti

filologiya va tillarni o‘qitish xitoy-ingliz guruhi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada xitoy tilida taom ma’nosini ifodalovchi 食(Shi) leksemasining funksional-semantik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek asosiy va qo‘shimcha ma’nolari, uning gapdagi funksional vazifalari ko‘rib chiqiladi. Maqolada tilshunoslikning semantika va funksional yondashuvlari asosida tahlil olib borilib, xitoy tilidagi taom leksikasining madaniy va ma’no jihatidan o‘ziga xosliklari yoritiladi. Tadqiqot natijalari xitoy tili leksikasini o‘rganishda, tarjima jarayonlarida va til madaniyatini tahlil qilishda amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *xitoy tili, taom leksikasi, leksema, semantik ma’no, funksional tahlil, til va madaniyat, metafora.*

Abstract: *This article analyzes the functional and semantic features of Chinese lexeme 食(Shi) denoting the concept of “food” and examined in terms of its core and extended meanings, as well as its functional roles in sentences. The study, based on semantic and functional approaches, highlights the cultural and linguistic peculiarities of Chinese food-related vocabulary. The findings are useful for linguistic research, translation, and intercultural studies.*

Keywords: *Chinese language, food vocabulary, semantic meaning, functional analysis, language and culture, metaphor.*

Аннотация: *В статье рассматриваются функционально-семантические особенности лексем 食(Shi), обозначающих понятие «еда» в китайском языке и её основные и переносные значения, а также её функции в предложении. Исследование проведено на основе семантического и функционального подходов. Результаты работы могут быть полезны при изучении китайской лексики и межкультурной коммуникации.*

Ключевые слова: *китайский язык, лексика питания, семантическое значение, функциональный анализ, язык и культура, метафора.*

Kirish. Zamonaviy lingvistika tilni nafaqat aloqa vositasi, balki xalq madaniyati va dunyoqarashining aks etgan tizimi sifatida o‘rganadi. Xitoy tili dunyodagi eng qadimiy va boy leksik tizimlardan biri bo‘lib, unda taom nomlari faqatgina oziq-ovqatni tasvirlash bilan cheklanib qolmay urf-odatlar va madaniy an’analami ham ifodalaydi. Shu sababli, xitoy tilida taomga oid leksemalami o‘rganish aholining hayot

tarzini va madaniy tafakkurini yaqqol anglash imkoniyatini beradi. Ayniqsa, dunyo mamlakatlari xalqlari va iqtisodiy-siyosiy tizimlarining bir-biri bilan yaqinlashishi, insonlarning bir hududdan boshqa hududga ko'chib o'tish jarayonlari natijasida milliy oshxona va taom tushunchalari nafaqat kundalik hayotda, balki madaniyatni o'rganish va tahlil qilishda ham muhim obykti sifatida e'tibor qozonmoqda (Tseng, 2017).

Har bir xalqning taom madaniyati uning tarixiy an'analari, qadriyatlari va dunyoqarashini aks ettiradi. Shu sababli, taom bilan bog'liq leksemalarni o'rganish til, madaniyat va kognitiv jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishda asosiy vosita hisoblanadi. Avvalgi tadqiqotlar ko'proq frazeologik birliklar, metaforalar va taom nomlari orqali madaniy ma'nolarni aniqlashga qaratilgan (Xu, 2021). Ushbu maqola Xitoy tilidagi leksemalarning semantik tuzilishi va funksional vazifalarini ko'rsatib berishga asoslangan. Tadqiqot natijalari 食(Shi) leksemasining lingvistik va madaniy ahamiyatini ko'rsatib beradi va til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishda yangi qarashlar beradi.

食(Shi) "ovqat, yemoq" ideofonografik iyeroglif turiga mansub, ya'ni bu turdagi iyerogliflarning bir qismi ma'no beradi, boshqa qismi esa talaffuz. Iyeroglif 9 ta chiziqdan iborat bo'lib, 人 (odamga o'xshash yuqori shakl) → ma'noga aloqador (ovqatlanish jarayoni odam bilan bog'liq) va 良 (liáng) → fonetik qism (talaffuz asosida kelgan)lardan iborat.

Semantik tahlil. Xitoy tilidagi taom leksemalari, xususan, 食(Shi) asosiy va ko'chma ma'nolarga ega. Asosiy ma'no "yeyiladigan narsa" yoki "ovqat", bu ma'no kundalik so'zlashuv va lug'atlarda aniq ko'rsatilgan (Xinhua Chinese Dictionary, 2016). Ko'chma ma'nolar esa kengroq va kontekstga bog'liq bo'lib, madaniy, ijtimoiy va bayram vaziyatlarini ifodalaydi. Masalan, SHI so'zi 6 bayram va marosimlarida ovqat bilan bog'liq so'z bo'lib kelsada, bu holatda u faqat "yeyiladigan narsa" emas, balki madaniy ramz hisoblanib ijtimoiy birlik va mehmondo'stlikni ifodalaydi. Shu bilan birga, frazeologik birliklar va maqollarda leksemalarning ma'nosi yanada kengayadi: ba'zi iboralar insonlarning hayot tarzi yoki moddiy boylik bilan bog'liq tushunchalarni anglatadi. Misol uchun:

- "dao SHI zhi bao" – noto'g'ri vositalar bilan foyda olish (Zhou va Li, 2008)
- "yin SHI nan nv" – insonning tabiati va hayot tarzini ifodalaydi (Li et al., 2014)
- "SHI bu er wei" – tejash va o'zini boshqarish tamoyili (Xu 2021)

Shu tarzda semantik tahlil leksemaning asosiy va ko'chma ma'nolarini aniqlashga imkon beradi, uning madaniy konnotatsiyalarini ochib beradi. Bu tahlil Xitoy tilidagi taom leksikasi murakkabligi va madaniy qatlamini tushunishda muhim o'rin tutadi.

Funksional tahlil. Funksional tahlil Xitoy tilidagi 食(Shi) leksemasining turli kontekstlarda bajaradigan vazifalarini aniqlashga qaratilgan. Leksema nafaqat ovqatni bildiradi, balki ijtimoiy va madaniy vazifalarni ham bajaradi. Kundalik suhbatlarda 食

(Shi) soʻzi “yeyiladigan narsa” maʼnosida ishlatiladi, shu bilan birga bayramlar va anʼanaviy marosimlarda u ijtimoiy ahamiyat kasb etadi (Tseng, 2017). Frazologizmlar va maqollar orqali funksional jihat yanada aniqroq namoyon boʻladi. Misol tariqasida quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

- “SHI bu er wei” – tejash va oʻzini boshqarish tamoyili (Xu, 2021)
- “jiu SHI di yu” – murakkab va ijtimoiy hayotdagi qiyinchiliklar (Xu, 2021)
- “dao SHI zhi bao” – notoʻgʻri vositalar bilan foyda olish (Zhou va Li, 2008)

Shu tarzda funksional tahlil leksemaning til va madaniyat bilan bogʻliqligi, uning kommunikativ va ijtimoiy vazifalarini ochib beradi. Bu tahlil Xitoy tilidagi taom leksikasining keng kontekstlarda ishlatilishini va turli madaniy qatlamlarga ega ekanligini koʻrsatadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari Xitoy tilidagi 食 (Shi) leksemasining semantik va funksional jihatlarini aniqlashga imkon berdi. Tahlil natijalari koʻrsatadiki, 食 (Shi) soʻzi nafaqat “ovqat”, “yeyiladigan narsa” maʼnosida, balki koʻchma maʼnolarga ham ega boʻlib, “bayram marosimi”, “hayot tarzi”, “ish haqi” kabi tushunchalarni ham oʻz ichiga oladi. Shu bilan birga u madaniy va kommunikativ vazifalarni bajaruvchi lingvistik birlik sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, tadqiqot 食 (Shi) leksemasining lingvistik va madaniy ahamiyatini ochib beradi va til hamda madaniyat oʻrtasidagi bogʻliqlikni tushunishda foydali ilmiy manbaa boʻlib xizmat qiladi. Kelajakda bu tadqiqot Xitoy tilidagi taom leksemasining boshqa kontekstlarda ishlatilishini yoki boshqa leksik birliklar bilan taqqoslashni oʻrganish uchun asos boʻlishi mumkin.

Foydalanilgan manbalar

1. Xinhua Chinese Dictionary. (2016). Beijing: Commercial Press.a
2. Cognitive Features of the Concept Food in Russian, English and Chinese Linguocultures — Xu, Y. (2021)
Toʻliq maqola sahifasi + DOI: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS3.1639>
3. Tseng, J. (2017). National Cuisine as Cultural Heritage. Journal of Cultural Studies, 12(3), 45–60.
4. Zhou, L., & Li, M. (2008). Chinese Phraseological Units and Cultural Meanings. Modern Chinese Linguistics, 4(1), 78–92.
5. Li, X., Wang, H., & Zhang, Y. (2014). Metaphors in Chinese Food Expressions. Asian Linguistic Journal, 7(2), 55–70.